

ЕЛЕКТРОННИЙ ЦИФРОВИЙ ПІДПИС: ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ, ПЕРЕВАГИ ТА ПРОБЛЕМИ

У статті розглядаються питання сутності, призначення електронного цифрового підпису, особливості порядку його застосування.

The article observes the problems of essence and purpose of electronic digital signature, the peculiarities of its use procedure.

Актуальність дослідження. Сучасний етап розвитку суспільства характеризується збільшення обсягів інформації, яка потребує оперативності та якості її обробки, оскільки є підставою для прийняття управлінських рішень. Одночасно зростання інформаційного навантаження на управлінський персонал активізували проблему комплексної автоматизації управлінської діяльності на основі сучасних інформаційних технологій і засобів телекомунікацій. Поряд із зазначеними тенденціями вагоме місце у впровадженні новітніх технологій в управлінні підприємством займають електронний документ, який не може існувати без електронного цифрового підпису, який прирівнюється до власноручного підпису.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Прийняття Закону України «Про електронний цифровий підпис» від 22.05.2003 р. № 852-IV, а також розвиток інформаційних технологій та інтернету ініціювали дискусії й дослідження вчених і практиків щодо цього питання. Важливу роль у висвітленні проблем теорії і практики цифрового підпису відіграли роботи М. Білухи «Електронний цифровий підпис бухгалтерських документів», Т. Мельник «Електронний документообіг та електронний підпис», А. Шпірко, А. Прокопенко «Запровадження та ефективне використання електронного документообігу й електронного підпису в Україні: проблеми, нові можливості, шляхи розвитку», С. Рудзілевич «Нове у використанні засобів електронного цифрового підпису» та інші.

Метою статті є визначення переваг та проблем у використанні цифрового підпису.

Виклад основного матеріалу. Електронний цифровий документ та електронний цифровий підпис досить широко використовуються в країнах з ринковою економікою. Від світових тенденцій у цьому напрямі намагається не відставати і Україна. З розвитком і модернізацією технологій для зручності й швидкості проведення операцій в Україні розпочалося широке застосування електронних документів. Правові основи для застосування електронних документів у цивільних правовідносинах уперше закладені у вище згаданим Законом України та Цивільним кодексом України (ЦК), що набув чинності з 01.01.2004 р.

Крім того з 1 січня 2009 року податкова звітність буде подаватись у електронному вигляді за умови використання надійного засобу електронного цифрового підпису з посиленням сертифікатом.

Відповідно до ст. 207 ЦК «правочин вважається здійсненим у письмовій формі, якщо волю сторін виражено за допомогою телетайпного, електронного чи іншого технічного засобу зв'язку» [1]. Тобто, ст. 207 ЦК прирівнює електронні документи до паперових і допускає підписувати їх електронним підписом.

Згідно Закону № 852-IV електронний цифровий підпис – вид електронного підпису, отриманого за результатами криптографічного перетворення набору електронних даних, який додається до цього набору або логічно з ним поєднується і дає змогу підтвердити його цілісність та ідентифікувати підписувача [2]. Електронний цифровий підпис за правовим статусом прирівнюється до власноручного підпису (печатки) у разі, якщо:

1) його підтверджено з використанням посиленого сертифіката ключа за допомогою надійних засобів цифрового підпису;

2) під час перевірки використовувався посилений сертифікат ключа, чинний на момент накладення електронного цифрового підпису;

3) особистий ключ підписувача відповідає відкритому ключу, зазначеному в сертифікаті [3].

4) Сертифікат відкритого ключа – документ, виданий центром сертифікації, який засвідчує чинність і належність відкритого ключа підписувачу [2]. Сертифікат ключа має містити такі обов'язкові дані:

5) найменування та реквізити центру сертифікації ключів центрального засвідчувального центру;

6) зазначення, що сертифікат виданий в Україні;

7) унікальний реєстраційний номер сертифіката ключа;

8) основні дані (реквізити) підписувача-власника особистого ключа;

9) дату і час початку та закінчення строку чинності сертифіката;

10) відкритий ключ;

11) найменування криптографічного алгоритму, який використовує власник особистого ключа;

12) інформацію про обмеження використання підпису [3].

Досить важливим питанням у застосуванні електронного цифрового підпису є питання захисту прав

споживачів послуг електронного цифрового підпису, а також механізму реалізації захисту цих прав. Крім Закону України «Про захист прав споживачів», що регулює ці питання на вимогу власника електронного цифрового підпису можуть вноситися крім перелічених даних й інші дані.

Електронний цифровий підпис призначений для забезпечення діяльності фізичних та юридичних осіб, який здійснюється з використанням електронних документів. Його використовують юридичні та фізичні особи – суб'єкти електронного документообігу для ідентифікації підписувача та підтвердження цілісності даних в електронній формі (рис. 1).

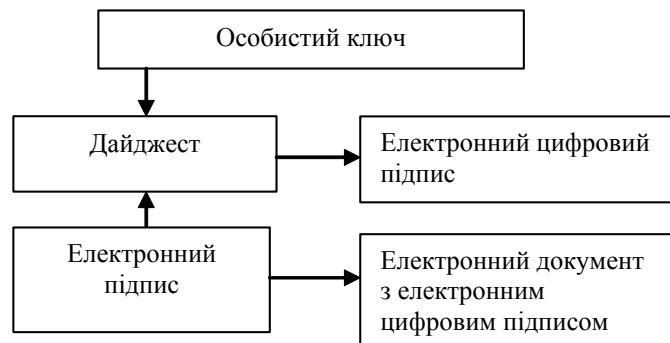

Рис. 1. Формування електронного цифрового підпису [4]

Отже, електронний цифровий підпис спрямований на спрощення та прискорення документообігу між суб'єктами господарювання, що, в свою чергу, має зміцнити конкурентоспроможність вітчизняних підприємств, адже пришвидшиться процедура укладення цивільно-правових і господарських договорів, оформлення експортно-імпортних операцій, надання електронних банківських послуг.

До переваг електронного документообігу та цифрового підпису можна навести такі:

- 1) пришвидшення державних процесів полегшення спілкування з державними органами;
- 2) працівники комерційних і державних структур зможуть займатися своїми прямими обов'язками замість «боротьби» з бюрократичною системою;
- 3) зручна організація архівів електронних документів полегшить роботу працівникам як державних, так і недержавних органів;
- 4) за рахунок зменшення паперового документообігу будуть заощаджені державні кошти;
- 5) простий доступ до інформації за наявності від повідних дозволів зробить аудит і перевірки простішими і набагато швидшими процесами, завдяки чому зменшиться навантаження на працівників під час таких перевірок, а також ефективнішим стане процес виявлення зловживань і незаконної діяльності.

Аналіз чинного законодавства, а саме: Цивільного кодексу України, Закону України «Про електронний цифровий підпис» № 852-IV, Закону України «Про електронні документи та електронний документообіг» № 851-IV, Закону України «Про платіжні системи та переказ грошей в Україні» № 2346-III з питань електронного цифрового підпису свідчить про неузгодженість термінології та визначень, що утруднює його використання в цивільному обороті. У ЦК використовується термін електронний –числовий підпис, у Законі України № 851-IV – цифровий підпис, у Законі України № 851-IV – електронний підпис, електронний цифровий підпис, у Законі України № 2346-III – електронний цифровий підпис. Під час розробки і прийняття зазначених законодавчих актів допущено суттєву помилку – не встановлено функції електронного підпису в цивільному обороті і не визначено його властивості, тобто необхідного ступеня прояву властивостей, що забезпечує виконання таких функцій [5].

При вирішенні взаємоузгодженості термінів та визначень, а також в частині запобігання обмеженням у використанні різноманітних технологій, доцільно врахувати європейські норми та визначення, що викладені у Директиві Європейського парламенту і Ради ЄС «Про політику ЄС щодо використання електронних підписів» від 13.12.99 р. 1999/99ЄС. Таке врахування норм Директиви ЄС необхідне оскільки Україна прагне стати членом ЄС. Європейські норми – це норми, згідно з якими розробляється національне законодавство держав-членів ЄС [5].

Висновки. Таким чином, в Україні створені умови для застосування електронного цифрового підпису. Однак, з метою сприяння розвитку різноманітних технологій електронного цифрового підпису відповідно до вимог європейського законодавства необхідно відмовитися від обов'язкової сертифікації засобів електронного підпису та внести зміни до чинного законодавства, де чітко визначити відповідальність у разі ненадійності засобів, що визнані сертифікованими.

Література

1. Цивільний кодекс України від 16. 01.2003 р. № 435 - IV зі змінами та доповненнями.
2. Про електронний цифровий підпис: Закон України від 22.05.03 р. №852- IV зі змінами та

доповненнями.

3. Білуха М. Т. Електронний цифровий підпис бухгалтерських документів // Бухгалтерський облік і аудит. – 2003. – № 10. – С. 14.

4. Мельник Т. Електронний документообіг та електронний підпис // Бухгалтерський облік і аудит. – 2008. – № 7. – С. 47 – 53.

5. Шпірко А., Прокопенко А. Запровадження та ефективне використання електронного документообігу й електронного підпису в Україні: проблеми, нові можливості, шляхи розвитку // Вісник НБУ. – 2005, березень. – С. 41.

Надійшла 11.03.2009

УДК 336.761

О. В. ДЗЮБЛЮК

Тернопільський національний економічний університет

ПРО ДЕЯКІ АСПЕКТИ ВИКОРИСТАННЯ КРЕДИТНИХ ДЕРИВАТИВІВ У БАНКІВСЬКОМУ РИЗИК-МЕНЕДЖМЕНТІ

Аналізуються основні прийоми і способи мінімізації кредитного ризику банку шляхом використання кредитних деривативів, розглядаються їх сутність, основні види та перспективи використання у вітчизняній практиці банківського ризик-менеджменту.

The research analyzes the methods and ways of minimization of credit risk of a bank by means of using credit derivatives, takes a view of their essence, the basic kinds and perspectives of using them in home practice of bank risk- management.

Актуальність дослідження. Важливість ролі банківської системи у стимулюванні економічного зростання визначається активізацією кредитних вкладень банків у розвиток реального сектора національного господарства. Саме кредитна діяльність комерційних банків визначає перспективи стабільного розвитку підприємств усіх секторів і галузей вітчизняної економіки, що зумовлює важливе наукове і практичне завдання оптимізації процесу банківського кредитування реального сектора. Ефективність кредитних вкладень банків у господарську діяльність підприємств багато в чому залежить від можливостей менеджменту банківських установ забезпечувати належну мінімізацію усіх видів ризиків, котрі виникають у процесі реалізації кредитних операцій. Відтак глибоке всебічне дослідження можливостей використання нових форм і методів управління кредитним ризиком, серед яких важливе значення може належати кредитним деривативам видається особливо актуальним для сучасної теорії і практики організації банківської справи в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню проблем організації кредитної діяльності комерційних банків і управлінню кредитним ризиком присвячено праці багатьох вітчизняних і зарубіжних економістів, до числа яких, зокрема, належать А. М. Мороз, Л. О. Примостка, П. Роуз, О. І. Лаврушин, В. В. Вітлінський [1 – 5] та ряд інших. Однак головна увага науковців у працях, присвячених організації банківської діяльності, приділяється загальним аспектам кредитних відносин або управління кредитним ризиком. У той же час не вирішеними частинами загальної проблеми, яким присвячена стаття, залишається розробка комплексу механізмів, які давали б можливість істотно підвищити ефективність здійснюваних комерційним банком кредитних вкладень в економіку шляхом істотного зниження й перерозподілу ризиків, що виникають у процесі організації кредитних відносин, за допомогою похідних цінних паперів, якими є кредитні деривативи.

Метою даної статті є аналіз основних видів та обґрунтування можливостей практичного використання кредитних деривативів з метою мінімізації ризиків, що супроводжують організацію кредитної діяльності комерційних банків та визначення на цій основі системи заходів, які забезпечували б оптимізацію банківського ризик-менеджменту, підвищення ефективності функціонування банківських установ.

Виклад основного матеріалу. Пошук найбільш оптимальних прийомів і способів банківського ризик-менеджменту, що має на меті мінімізацію кредитного ризику, може ґрунтуватись на оцінці перспектив використання похідних фінансових інструментів і можливостей їх застосування з точки зору реалій банківської системи України. Адже кредитні деривативи як похідні цінні папери нового покоління володіють більш гнучкою структурою і спроможні покривати складніші ринкові ризики, вирішуючи ширше коло задач – від тактичної мінімізації цінних ризиків до стратегічного управління ризиком усього банківського портфеля. Вони були розроблені спеціально для того, щоб банківські установи змогли контролювати величину кредитного ризику, відокремлюючи його від активів, і передавати його стороннім інвесторам, не порушуючи взаємин банку із позичальником.

Кредитні деривативи є похідними інструментами, призначеними для управління кредитним ризиком, дозволяючи відокремити кредитний ризик від всіх інших ризиків, властивих конкретному інструменту, і перенести такий ризик від продавця ризику (покупця кредитного захисту) до покупця ризику (продавця кредитного захисту). Серед найбільш поширених типів кредитних деривативів, які активно